

Nr 80.

Godkänd av första kammaren den 4 april 1924.

Godkänd av andra kammaren den 5 april 1924.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförselbevis för råg och vete.

(Bevillningsutskottets betänkande nr 23.)

Till Konungen.

Genom en den 22 februari 1924 dagtecknad proposition, nr 56, har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

förordning angående utförselbevis för råg och vete.

Häriigenom förordnas som följer:

1 §.

Den, som av omalen råg eller omalet vete, varöver han utan hinder av tullverket kan inom riket fritt förfoga, på en gång till utförsel angiver och med en och samma lägenhet sjöledes eller på järnväg utför sammanlagt eller av någotdera slaget minst 500 kilogram, äger, såvida den utförda varan skäligen kan anses marknadsgill, av vederbörande tullmyndighet erhålla bevis om utförseln, med angivande tillika av det tullbelopp, som skolat utgå vid införsel av sådan vara till enahanda myckenhet.

Utförsel till svensk frihamn berättigar icke till erhållande av utförselbevis.

2 §.

Innehavare av utförselbevis vare berättigad att, inom sex månader från det angivningen till utförsel ägt rum, mot bevisets återställande

antingen utan tullavgifts erläggande införa omalen eller malen råg eller omalet eller malet vete till så stor myckenhet, att den tull, som enligt tulltaxan skolat därå belöpa, är lika med det i utförselbeviset angivna tullbeloppet,

eller, i den mån för varor, som nu sagts, inom förenämnda tid av sex månader influtna tullavgifter, efter avdrag av två procent, därtill lämna tillgång, hos generaltullstyrelsen utbekomma sagda belopp med avdrag av två procent.

3 §.

Av Konungen meddelas närmare föreskrifter rörande utfärdande av utförelsebevis samt författningens tillämpning i övrigt.

Denna förordning träder i kraft den 1 augusti 1924.

De svårigheter, med vilka den svenska odlingen av brödspannmål har att kämpa, äro, på sätt chefen för jordbruksdepartementet i sitt anförande till ovannämnda statsrådsprotokoll påvisat, förorsakade icke blott av förhållanden, som äro gällande på världsmarknaden, utan därjämte dels av vissa för den svenska veteodlingen naturliga prisskiljande faktorer, vilka äro beroende av det svenska vetets kvalitet, och dels av särskilda svenska marknadsförhållanden. De båda sistnämnda grupperna av orsaker samverka till att hålla de svenska priserna på brödspannmål under världsmarknadspriserna med tillägg av tull och fraktkostnader. Detta den svenska brödspannmålets underpris har, på sätt framgår av vissa av spannmålsmarknadssakkunniga i deras betänkande den 16 januari 1923 (statens offentliga utredningar 1923:3) gjorda beräkningar, för vilka departementschefen i nämnda anförande redogjort, varit avsevärt mera betydande under de senaste åren än före världskriget.

I syfte att i det synnerligen bekymmersamma läge, i vilket vår spannmålsodling befinner sig, stödja det svenska jordbruket har det förslag framställt, vilket innefattas i den föreliggande propositionen. Efter verkställd prövning av detta förslag till utrönande, huruvida detsamma må vara ägnat att bereda spannmålsodlingen verklig hjälp utan att träda andra berättigade intressen för nära, har riksdagen att anföras följande.

Det genom propositionen framlagda förslaget om utförelsebevis för råg och vete avser i främsta rummet att få till stånd konkurrens med kvarnarna om den svenska brödsäden och att därigenom höja priserna på densamma. Förslaget förutsätter, att utländsk marknad kan påräknas för den svenska brödsäden samt att den utländska marknaden kan för denna brödsäd erbjuda priser, vilka med tillägg av utförelsebevisets värde samt med avdrag av frakt, mellanhandsvinst och övriga exportkostnader äro högre än de svenska marknadspriserna. I fråga om denna oundgängliga förutsättning för att utförelsebevisen överhuvud skola kunna bliva av någon praktisk betydelse har chefen för

jordbruksdepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet inskränkt sig till att uttala den meningen, att endast erfarenheten kunde visa, i vilken utsträckning utländsk marknad kunde påräknas för den svenska brödsäden och i vad mån utförselbevisen komme att bli verksamma. I samband härmed har departementschefen givit uttryck åt den förhoppningen, att utförselbevisen skulle bli ett medel till förhindrande av alltför låga spannmålspriser, varigenom de ock fyllde sin egentliga uppgift. Departementschefen synes sålunda hava utgått från, att det icke låter sig göra att beräkna, huruvida och i vad mån utförselbevisen skola bli i stånd att fylla sin uppgift.

Enligt riksdagens mening saknas det icke möjlighet att bedöma denna fråga; och hava vid verkställd prövning starka skäl funnits föreligga för antagandet, att sådana utländska marknadsförhållanden, som enligt vad nyss sagts utgöra förutsättning för att utförselbevisen skola motsvara sitt syfte, icke annat än i särskilda undantagsfall kunna påräknas.

För att visa riktigheten av detta antagande synes det vara lämpligt att jämföra priserna för skånkt vete med vetepriserna i Danmark under tiden september—december 1923. Dels torde nämligen fraktkostnaderna från Skåne till Danmark vara lägre än några andra jämförliga fraktkostnader från Sverige till utlandet och dels betalades veteskörden i Sverige under nämnda tid med priser, som voro synnerligen otillfredsställande för jordbrukarna.

Av siffror, som meddelats till ovannämnda statsrådsprotokoll, framgår, att under nämnda tid medelpriset för 100 kilogram skånkt vete, trots tullen, icke översteg motsvarande medelpris för danskt vete i Danmark, omräknat i svenska kronor, med mera än 1 krona 82 öre. Hade de i propositionen föreslagna utförselbevisen varit gällande i berörda prisläge, skulle desamma ha kunnat bereda den svenska veteodlaren någon fördel endast under förutsättning att bevisens inlösningsvärde icke blott räckt till att täcka, utöver nämnda prisskillnad, även fraktkostnad, mellanhandsvinst och övriga exportkostnader utan därjämte lämnat ett överskott. Inlösningsvärdet skulle, avrundat, ha utgjort 3 kronor 63 öre och prisskillnaden utgjorde, som nämnts, 1 krona 82 öre. För att vinst skulle hava uppstått, hade följaktligen frakten, mellanhandsvinsten och övriga exportkostnader måst vara lägre än skillnaden mellan sistnämnda båda tal eller 1 krona 81 öre per 100 kilogram. Att samtliga berörda kostnader icke skulle hava stannat under sistnämnda belopp synes uppenbart. Under omförmälda tid skulle följaktligen de svenska veteodlarna vid export av vete till Danmark icke hava haft något som helst gagn av de föreslagna utförselbevisen. Enligt vad under ärendets utskottsbehandling inhämtats torde under ifrågavarande del av år 1923 export av svenskt vete icke hava kunnat äga rum med större fördel till något annat land än till Danmark.

Vad beträffar rågpriserna synes någon jämförelse, motsvarande den i

fråga om vete anställda, icke kunna göras, alldenstund 1923 års svenska rågskörd var av alltför dålig beskaffenhet för att medgiva en dylik jämförelse.

Riksdagen har således icke blivit övertygad, att utförselbevis för brödspannmål skulle vara i stånd att skapa den konkurrens med kvarnarna som åsyftats. Däremot torde, såsom ovan antytts, under särskilda förutsättningar fall kunna inträffa, då utförselbevisen skulle kunna bereda de svenska veteodlarna någon fördel. Med hänsyn härtill och i syfte därjämte att mera allsidigt angiva sin ställning till det i propositionen framlagda förslaget, utgår riksdagen i det följande från förutsättningen, att utförselbevisen verkligen skulle finna användning i avsevärd utsträckning; och går riksdagen att, under sådan förutsättning, angiva sin uppfattning ej mindre om de verkningar, utförselbevisen skulle utöva dels med avseende å jordbruket och dels i fråga om konsumenterna än även om anordningens nationalekonomiska berättigande, varjämte riksdagen kommer att något beröra den statsfinansiella och den handelspolitiska synpunkten.

Till en början synes det, såsom professor Heckscher påpekat i ett på uppdrag av chefen för finansdepartementet den 28 september 1911 avgivet betänkande »Om utförselbevis för svensk spannmål», vara uppenbart, att, därest utförselbevisen skulle förmå att skapa en export, denna komme att utgå i första hand från våra kustområden och särskilt från Skåne och därigenom att driva upp priserna främst inom dessa områden. Sammanställningar rörande månadsnoteringarna för vete och råg i olika orter inom landet under tiden från och med september 1920 till och med december 1921 finnas intagna i spannmålsmarknadssakkunnigas betänkande (tab. 2 och 3, sid. 16 och 17), och liknande sammanställningar hava av Sveriges allmänna lantbrukssällskaps jordbruksbyrå uppgjorts för år 1923 och för januari och februari månader år 1924. Av dessa sammanställningar, vilka omfatta Malmö, Kalmar, Halmstad, Göteborg, Norrköping, Stockholm och Örebro, framgår, att priserna i Örebro varit i regel icke oväsentligt lägre än å de övriga orterna. Denna prisskillnad mellan olika orter i landet skulle utförselbevisen vara ägnade att ytterligare skärpa.

Vidare torde fördelen av ett genom utförselbevisen höjt spannmålspris huvudsakligen komma att tillfalla de jordbrukare, som i större utsträckning producera spannmål utöver sitt eget behov. I motiveringen till den föreliggande propositionen har chefen för jordbruksdepartementet meddelat en sammanställning, som utvisar antalet av dels de brukningsdelar med till dem hörande areal och vid jordbruket sysselsatta personer, för vilka den egna produktionen av vete och råg icke täcker behovet, och dels de brukningsdelar med tillhörande areal och personer, vilka lämna överskott av brödsäd. Berörda sammanställning utvisar, att antalet av samtliga brukningsdelar i landet uppgår till 381,171 och antalet av dem, som anses hava brödsäd till avsalu, till blott 105,806. Av en tabell, meddelad i nr III av tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden (s. 83) framgår, att i södra och mellersta

Sverige genomsnittsoverskottet av vete och råg från de brukningsdelar, vilkas åkerareal utgör 10—20 hektar, är 10.67 deciton. Spannmålsmarknadssakkunniga (s. 33) hava i ett till belysande av utförselbevisens fördelar anført exempel räknat med, att dessa bevis skulle under viss förutsättning medföra en prisökning av omkring 1 krona 50 öre per deciton. Genomsnittsvinsten av utförselbevisen för de jordbrukare, vilkas brukningsdelar omfatta 10—20 hektar åker, skulle i ett dylikt fall således utgöra i sin helhet omkring 16 kronor. De grupper brukningsdelar, alltjämt enligt nämnda tabell, vilka omfatta mindre än 10 hektar åker, utvisa brist. Övriga grupper, vilka samtliga hava överskott, omfatta tillsammans 90,864 brukningsdelar, av vilka 54,815 tillhöra den grupp, som omfattar 10—20 hektar. Då enligt vad ovan anförda siffror giva vid handen utförselbevisen knappast skulle kunna bliva av någon praktisk betydelse för ägare av brukningsdelar, tillhörande sistnämnda grupp, finner man, att de fördelar, utförselbevisen kunde bereda, skulle tillgodokomma de brukningsdelar, som omfatta mera än 20 hektar. Dessas antal utgör icke mera än 36,049 eller ungefär en åttondel av hela antalet brukningsdelar i södra och mellersta Sverige.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att utförselbevis för spannmål, i den mån de skulle föranleda någon export, vore ägnade att i främsta rummet gynna de trakter av landet, där spannmålspriserna redan nu äro högst, samt ett relativt fåtal av landets jordbrukare.

I fråga om utförselbevisens följder för konsumenterna har det gällt att tillse, huruvida bevisen icke skulle verka fördyrande på mjölet. Chefen för jordbruksdepartementet har sökt bemöta påståendet härom med invändningen, att vetemjölspriiset noga reglerades av importmjölets pris samt att rågmjölet, som praktiskt taget icke vore föremål för någon import, anpassade sig i pris efter vetemjölet. Detta innebär, att kvarnindustrien, som givetvis skulle försöka att på konsumenterna avlasta ett av utförselbevis framkallat höjt pris på spannmål, skulle se dessa försök stranda på importmjölets prisreglerande inverkan.

Ett dylikt antagande må vara riktigt, i vad det rör de såsom kärnmjöl betecknade högsta kvaliteterna vetemjöl. I dessa ingår amerikanskt vete, och de motsvara närmast det amerikanska exportmjölet, vilket även är föremål för någon import till vårt land. Däremot torde antagandet icke vara riktigt, i den mån det avser övriga vetemjölssorter samt rågmjöl. Beträffande dessa, utgörande flertalet gångbara mjölssorter, gäller nämligen, att de svenska marknadspriserna i allmänhet ligga under världsmarknadspriserna med tillägg av tull och fraktkostnad, vartill kommer, att mellan kvarnindustrien och mjölgrossisterna föreligger ett avtal, genom vilket de senare förbundit sig att icke från utlandet införa mera än en viss mängd mjöl, en avtalsbestämelse som bereder den svenska kvarnindustrien ett särskilt stöd i konkurrensen med de utländska kvarnarna.

Sålunda skulle utförselbevisen, i den mån de komme i tillämpning, verka fördyrande på de enklare och billigare vetemjölssorterna samt på allt rågmjöl utan att höja priserna på de högsta kvaliteterna vetemjöl. Vad en förhöjning av priset på rågmjöl betyder för konsumenterna framgår av de siffror, som utvisa rågförbrukningen inom landet. Sålunda utgjorde denna förbrukning (efter avdrag för utsäde) 1922—1923 5,073,610 deciton (se prop. 56, sid. 2). Betydelsen av att utförselbevisen, på sätt nämnts, skulle befrämja den redan nu rådande tendensen att använda det dyrare amerikanska vetemjölet i stället för det i näringsvärde likställda, av svenskt vete framställda mjölet, synes heller icke böra underskattas.

Vid bedömande av utförselbevisens berättigande ur nationalekonomisk synpunkt må erinras om de skäl, som föranledde, och de syften, som uppställdes för motsvarande anordning i Tyska riket. Det i Tyskland införda systemet har som bekant tjänat såsom mönster för de förslag, som sedermera framkommit hos oss. Nedan lämnade redogörelse för förhållandena i Tyskland följer den framställning, som lämnats i professor Heckschers ovannämnda utredning.

Norra och nordöstra Tyskland, särskilt Ost- och Västpreussen, hade en spannmålsproduktion, som betydligt översteg det lokala behovet, medan spannmålsörskörden i västra och mellersta Tyskland ej på långt när täckte behovet. Före spannmålstullarnas införande i Tyskland och den därav följande höjningen av prisnivån på den inhemska marknaden hade de nordöstra landskapen avsatt sin överskottsproduktion i utlandet (England och Skandinavien), dit frakterna voro lägst; och områdena i väster hade täckt sin brist genom import. Spannmålstullarna gjorde emellertid avsättning på utlandet alltid mindre lönande än avsättning inom landet, och följden blev därför, att den ostelbiska (nordtyska) spannmålen nu gick till de inländska konsumtionsområdena. Då dessa hade möjlighet att täcka sitt behov med utländsk spannmål för ett pris, motsvarande världsmarknadspris + tull + frakt, den sistnämnda lägre än den från Nordtyskland, kunde emellertid de nordtyska spannmålsodlarna ej på denna marknad påräkna ett pris, som med hela tullen + hela deras högre fraktkostnad översteg världsmarknadspriset, utan på sin höjd det pris den utländska spannmålen där betingade; och då de nordtyska spannmålssorterna i Väst- och Sydtyskland voro mindre omtyckta än de importerade, stod priset vanligen lägre, varjämte avsättningen av just sådana sorter, för vilka den nordtyska jorden ansågs särskilt lämpad, över huvud taget försvårades. I Tyska riket fanns sålunda i avseende å spannmålsodlingen dels ett produktionsområde, som hade sin naturliga avsättning genom export och dels ett konsumtionsområde, som naturligast och billigast fick sin tillförsel av spannmål från utlandet. Såsom skäl för utförselbevisen i Tyska riket kunde således anföras, att de voro ägnade att medföra nationalekonomisk vinst genom besparing av transportkostnader.

Någon motsvarande nationalekonomisk fördel av utförselbevisen finnes icke för Sveriges vidkommande. Hos oss utgör framförallt Norrland det stora

konsumtionsområdet, som emellertid får den vida överbäggande delen av sitt behov av brödsääd täckt genom mjöltillförsel från södra och mellersta Sverige. Detta förhållande, som sammanhänger därmed att den nödvändiga blandningen av svensk och utländsk spannmål lättast försiggår i områden med riklig tillgång på inhemska brödsääd ävensom med den gällande mjöltullen, vilken gör import av mjöl mindre lönande än import av omalen spannmål, skulle icke röna någon påverkan av utförselbevisen. Därest någon export av spannmål från de sydligare delarna av landet skulle framkallas genom dylika bevis och Norrland därigenom gå miste om en del av sin vanliga tillförsel, så måste följaktligen spannmål för Norrlands räkning införas till samma delar av landet som dem, från vilka exporten utgått, för att därifrån efter förmalning transporterats norrut.

Icke heller i den omständigheten, att den svenska brödspannmålen behöver vid förmalningen uppblandas med utländsk, torde man kunna finna något nationalekonomiskt skäl för utförselbevisen. Detta kunde möjligen tänkas vara förhållandet, därest Sverige producerade hela sitt brödsäedesbehov. Men i betraktande av den betydande import, som utöver den inhemska produktionen erfordras för att täcka landets behov, lär det icke kunna anses nödigt att genom export av svensk bereda plats för utländsk brödsääd.

Vid nu angivna förhållanden och då den export, som utförselbevisen äro avsedda att framkalla, icke heller eljest torde hava några särskilda nationalekonomiska skäl för sig, framstår det såsom en, nationalekonomiskt sett, oklok åtgärd att exportera en nödvändighetsvara, som landet producerar i otillräcklig mängd för eget behov, allrahelst som det pris, de exporterade varorna betinga, måste minskas med transportkostnaderna samtidigt som importvarornas pris ökas med motsvarande kostnader.

Såsom en olägenhet med utförselbevisen måste även betecknas den minskning i statens tullinkomster, som de sannolikt skulle medföra, om man än icke har möjlighet att beräkna, hur stor minskningen skulle bliva.

Slutligen skulle utförselbevisen, vilka komme att få karaktär av export-premier, härigenom kunna medföra icke önskvärda verkningar i handelspolitiskt hänseende.

Chefen för jordbruksdepartementet har framhållit, att en lindring i de rådande svårigheterna kunde vinnas genom minskning av den svenska brödspannmålsodlingen, men tillika hävdar statens intresse därav, att en mera omfattande minskning av brödsäedesodlingen icke komme till stånd. Med anledning härav har riksdagen velat såsom sin principiella uppfattning uttala, att i fråga om jordbruket gäller detsamma som gäller om varje annan produktion, nämligen att densamma bör inriktas på sådana produktionsgrenar, som lämna producenten det bästa ekonomiska utbytet.

Däremot är det riksdagen angeläget att uttala sin fulla anslutning till vad

departementschefen anført, då han utvecklade vad lantmännen själva kunna göra för att på sammanslutningens väg förbättra sin ställning.

Under åberopande av vad sålunda anförts får riksdagen för Eders Kungl. Maj:t tillkännagiva, att förevarande proposition, nr 56, angående utförelsebevis för råg och vete icke föranlett någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 april 1924.

Med undersåtlig vördnad.
